

عبرت های اندلس

تاریخچه غم انگیز شکست مسلمانان در اروپا

سعید طالبی نیا

سرشناسه: طالبی‌نیا، سعید، ۱۳۵۴-
عنوان و نام پدیدآور: عبرت‌های اندلس / نویسنده سعید طالبی‌نیا؛ به اهتمام دفتر پژوهش‌های کاربردی، گروه انقلاب اسلامی، تاریخ و مناسبت‌ها
مشخصات نشر: قم: صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران، اداره‌کل پژوهش‌های اسلامی رسانه، نشر دین و رسانه، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری: ۱۳۲ص: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
فروست: صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران، اداره‌کل پژوهش‌های اسلامی رسانه، نشر دین و رسانه.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۴-۴۵۱-۵

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: اسلام — اندلس — تاریخ
Islam — Andalusia — History
موضوع: خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. — دیدگاه درباره فرهنگ‌زدایی
Khomeyni, Ruhollah, Leader and Founder of IRI — Views on acculturation
موضوع: خامنه‌ای، سید علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۱۸ - — دیدگاه درباره فرهنگ‌زدایی
Khamene'i, Ali Leader of IRI — Views on acculturation
موضوع: فرهنگ‌زدایی — اسپانیا — اندلس — تاریخ
Acculturation— Spain—Andalusia—History
موضوع: اندلس (اسپانیا) — تاریخ
Andalusia(Spain) — History
موضوع: اندلس (اسپانیا) — اوضاع اجتماعی
Andalusia (Spain) — Social conditions
شناسه افزوده: صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران، اداره‌کل پژوهش‌های اسلامی رسانه.
دفتر پژوهش‌های کاربردی دین و رسانه. گروه انقلاب اسلامی، تاریخ و مناسبت‌ها
شناسه افزوده: صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران، اداره‌کل پژوهش‌های اسلامی رسانه. نشر دین و رسانه
رده بندی کنگره: DP۱۰۲
رده بندی دیویی: ۹۴۶/۰۲
شماره کتابشناسی ملی: ۶۱۸۳۵۹۵

عبرت‌های اندلس؛ تاریخچه غم انگیز شکست مسلمانان در اروپا (کد: ۶۹۳)

پژوهشگر: سعید طالبی‌نیا

ناشر: دین و رسانه وابسته به اداره‌کل پژوهش‌های اسلامی رسانه سازمان صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران
به اهتمام: دفتر پژوهش‌های کاربردی دین و رسانه؛ گروه انقلاب اسلامی، تاریخ و مناسبت‌ها

صفحه آرا: زهره نیک‌خلق احمدی

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۹

شمارگان: ۲۲۰۰

چاپ: زلال کوثر

بها: ۲۰۰۰۰ ریال

همه حقوق، محفوظ و متعلق به ناشر است.

نشر الکترونیکی اثر بدون کسب اجازه کتبی از ناشر ممنوع است.

نشانی: قم، بلوارامین، مجموعه صدواسیمای اداره‌کل پژوهش‌های اسلامی رسانه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۹۱۵۵۱۰

تهران: جام‌جم، ساختمان شهید رهبر، طبقه زیرین، تلفن: ۰۲۵-۱۴۷۲۸۲۲۰ نامبر: ۲۲۱۶۴۹۹۷

مشهد: خیابان امام خمینی (ره)، جنب باغ ملی، ساختمان صبا، طبقه سوم، تلفن: ۰۵۱-۳۲۲۱۵۱۰۸ نامبر: ۰۵۱۰۶

سامانه مخاطبان: ۰۱۱-۳۲۹۱۵۵۱۰ نامبر: ۰۲۵ سامانه پیام کوتاه: ۳۰۰۰۲۵۵

www.irc.ir

info@irc.ir

sapp.ir/irc.ir

@irc_ir

ISBN:978-964-514-451-5

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۴-۴۵۱-۵

فهرست مطالب

۷.....	سخن نخست.....
۹.....	پیش گفتار.....
۱۳.....	بخش اول: کلیات.....
۱۵.....	ضرورت و اهمیت موضوع.....
۱۶.....	پیشینه تاریخی موضوع.....
۱۶.....	انگیزه انتخاب موضوع.....
۱۷.....	روش و هدف پژوهش.....
۱۷.....	پرسش‌های اساسی پژوهش.....
۱۹.....	بخش دوم: شناخت کلی اندلس.....
۲۱.....	درآمد.....
۲۲.....	۱. اندلس پیش از ورود اسلام.....
۲۳.....	موقعیت سیاسی.....
۲۴.....	موقعیت فرهنگی.....
۲۵.....	موقعیت اقتصادی.....
۲۷.....	۲. چگونگی ورود مسلمانان به اندلس و دلایل پیروزی آن‌ها.....
۳۱.....	نتایج پیروزی.....
۳۱.....	پی‌آمدهای پیروزی مسلمانان.....
۳۱.....	آثار پیروزی بر جامعه اسپانیا.....
۳۲.....	۳. اندلس پس از ورود اسلام.....
۳۲.....	دگرگونی سیاسی.....
۳۳.....	اندلس؛ جزئی از حکومت اموی شام.....
۳۳.....	حکومت مستقل بنی‌امیه در اندلس.....
۳۴.....	ملوک الطوایفی اول.....
۳۵.....	مرباطین.....
۳۵.....	دگرگونی فرهنگی.....
۳۸.....	دگرگونی اقتصادی.....
۳۹.....	کشاورزی.....
۳۹.....	صنعت.....
۴۲.....	تجارت.....
۴۲.....	شهرسازی.....
۴۴.....	تشیع در اندلس.....
۴۷.....	تشیع در قالب دولت حمودی.....
۴۹.....	یهود در اندلس.....
۵۳.....	بخش سوم: علت‌های شکست مسلمانان در اندلس.....
۵۵.....	نقش کلیسا و ساکنان بومی اندلس.....
۵۵.....	حکومت‌های محلی.....
۵۸.....	کلیسا و حربه دینی.....
۶۰.....	تهاجم فرهنگی دشمن.....
۶۳.....	القای روحیه خودباختگی.....

۶۴.....	ترویج فحشا و بی‌بند و باری
۶۵.....	نفوذ در میدان‌های آموزشی
۶۸.....	نقش مسلمانان
۶۸.....	اختلاف حاکمان مسلمان
۷۷.....	خیانت وزیران و حاکمان
۸۱.....	نقش توده مسلمانان اندلس
۸۳.....	نتیجه‌گیری
۸۷.....	بخش چهارم: تهاجم فرهنگی و انقلاب اسلامی ما
۸۹.....	تعریف فرهنگ و تهاجم فرهنگی
۹۱.....	زمینه‌های تهاجم فرهنگی
۹۱.....	۱. زمینه‌های داخلی
۹۲.....	الف) ضعف فرهنگ اجتماعی و مذهبی مردم
۹۲.....	ب) نبود قوانین اسلامی در اداره کشور
۹۳.....	ج) الگوبری از قوانین کشورهای غربی و شرقی
۹۴.....	د) کم‌رنگ‌شدن ارزش‌های انقلاب و اسلام
۹۵.....	ه) رفاه‌طلبی مسئولان و مردم
۹۶.....	و) عملکرد بد برخی از مسئولان
۹۶.....	ز) تندروی‌ها در آغاز انقلاب
۹۷.....	ح) وجود خواص منفی‌گرا
۹۸.....	ط) عقب‌ماندگی علمی و صنعتی
۹۹.....	ی) فراموشی نسل جوان
۱۰۰.....	۲. زمینه‌های خارجی
۱۰۰.....	الف) تبلیغات
۱۰۱.....	ب) برتری علمی، صنعتی، نظامی و سیاسی
۱۰۲.....	تهاجم فرهنگی و شیوه‌های آن
۱۰۹.....	دیدگاه امام و رهبری درباره تهاجم فرهنگی
۱۱۹.....	بخش پنجم: رسانه و ایجاد مصونیت فرهنگی
۱۲۱.....	روش‌های ایجاد مصونیت در مقابل تهاجم فرهنگی
۱۲۲.....	تبیین موضوع
۱۲۲.....	تقویت فرهنگ خودی
۱۲۳.....	ترویج سنت‌های غیرمتعارض با دین
۱۲۴.....	معرفی تاریخ فرهنگی کشور
۱۲۴.....	معرفی سندهای افتخار ملی
۱۲۵.....	تبیین جایگاه نظام در سطح جهانی
۱۲۶.....	گسترش سنت‌های اسلامی
۱۲۶.....	تبیین برتری دین اسلام
۱۲۷.....	تبیین نتیجه عمل به قانون‌ها و احکام اسلامی
۱۲۸.....	تبیین هدف‌های دشمن در این تهاجم
۱۲۹.....	منابع

سخن نخست

فراموشی پیشینه گران سنگ و بی رنگ جلوه دادن ارزش های اخلاقی - انسانی یک ملت، گام نخست در پذیرش فرهنگ غیرخودی است. تفکر مادی همواره، اندیشه معنویت را سد راه خود می شمارد و با تمام نیرو در راستای تضعیف ارزش ها و آموزه هایی همچون خداباوری، ایمان، نبوت، امامت و معاد می کوشد؛ تمدن اسلامی را بی مایه می نمایند؛ در آثار باستانی در پی پس مانده های شرک و جاهلیت است؛ در ادبیات و فرهنگ عامه، از ابتذال سخن می گوید؛ در بهره گیری از هنر و موسیقی، اغواگری و خنیاگری را می ستاید و از هر چیزی که راه آسمان را بنمایاند و عطر معنویت و اخلاق و عرفان بپراکند، به شدت بیزار و روی گردان است. تفکر مادی، اذان و آوای قرآن را سدی نفوذناپذیر در برابر خود می داند. از این رو، پیشینه فرهنگی اخلاقی، هنری و علمی فرهنگ اسلام را نفی کرده یا به نابودی و تحریف آن می پردازد و یگانه بهشت موعود را در ورای مرزهای کشورهای اسلامی وعده می دهد. غافل از اینکه سرزمین اسلام، دیار ارزش هاست؛ مهد ایمان، دانش و هنر و خاستگاه دانشمندان متعهد و عالمان دوراندیش و مجاهدان سلحشور است که در پاسداری از دیانت و پای بندی به ارزش ها سر از پا نمی شناسند و با تمام وجود از نور اسلام - که بر کالبد خسته بشر تابید و به آن حیات بخشید - پشتیبانی می کند؛ اسلامی که به هنگام غوطه ور بودن سرزمین ها در گرداب جهل و خرافه پرستی، نور ایمان و معنویت و دانش به آن ها افکند و در آن سرزمین ها، اندیشمندان بزرگی پروراند که قله های علم و کمال را در نور دیدند.

آری آن گاه که اروپا در خواب بلند زمستانی فرو رفته بود، اسلام راه را بر آنان روشن کرد و نسیم آزادی و عدالت جسم رنجورشان را نوازش داد و تحفه راهشان ساخت. این نور از تنگه جبل الطارق به دریچه قلب اروپاییان

نفوذ کرد و اگر نبود دودستگی‌ها و روی آوردن حاکمان و در پی آنان توده مردم به بی‌بند و باری، هیچ‌گاه دست‌آوردهای هشت قرن تلاش علمی مسلمانان اندلس در آتش تعصب‌های کورکورانه قرون وسطا خاکستر نمی‌شد و کتابخانه قرطبه با چهار صد هزار کتاب، گنجینه با ارزشی می‌بود که از گزند یغماگران اروپای جاهلی در امان می‌ماند؛ میراث گران‌قدر مسلمانان در آتش دشمنی و کینه اهریمنان نمی‌سوخت و قرن‌ها ساکنان اندلس که بوی خوش آموزه‌های اسلامی را استشمام کرده بودند، در آتش انتظار نمی‌سوختند، امروزه بار دیگر خدایاوران دنیا ورود دوباره اسلام را آرزو می‌کنند.

از آغاز قرن بیستم در غرب، طلیعه انقلاب اسلامی، امید رهایی را در دل‌های آنان شعله‌ور ساخته است.

کم‌کم محدودیت‌ها و دشواری‌های پیروی از اسلام، در گوشه و کنار جهان برداشته شده و بشر به فطرت خداجو و دین حنیف اسلام روی آورده است. راه آسمان بر روی انسان‌های غافل و غرق در مادیت و ماده‌پرستی گشوده شده است. مسلمانان نیز می‌کوشند تا از ژرفای تاریخ و حوادث تلخ و دردناک گذشته عبرت آموزند و فراروی خود را درخشان نمایند، زیرا حوادث گذشته، چراغ راه آینده است و مسیر حرکت و پویایی را فروزان‌تر می‌نماید.

پژوهشگر ارجمند جناب حجت‌الاسلام **سعید طالبی‌نیا** کوشیده‌اند تاریخ اندلس را پیش از ورود اسلام، بعد از آن و هم‌چنین علل ناکامی مسلمانان را در این سرزمین - پس از تهاجم فرهنگی دشمن - جستجو کرده و فراروی مخاطبان قرار دهد. امید که تلاششان مورد رضایت الهی و مقبول دست‌اندرکاران محترم فرهنگی کشور قرار گیرد.

اداره کل پژوهش

مرکز پژوهش‌های اسلامی صداوسیما

پیش‌گفتار

سندِ افتخار اسلام، قرآن کریم و سنت معصومان و انسان‌های وارسته و فرهنگ اخلاقی- انسانی والا است؛ و این همه از زلال وحی و آرمان‌های بلند الهی و انسانی برخاسته است. به هر کجا که نور اسلام وارد شد، معنویت و آبادانی و تربیت و هدایت آورد.

کشور اروپایی اندلس نیز زمانی به برکت اسلام، از دانش و فرهنگ بهره برد و به اوج پیشرفت علمی رسید. آن روز که اروپا در جهل و خرافه غوطه‌ور و از دانش و فرهنگ به دور بود، به گفته هرمان راندل استاد دانشگاه کلمبیا:

«مسلمین در قرن دهم میلادی در اسپانیا تمدنی پدید آوردند که در آن تمدن، علوم از صورت عقاید مبهم عمومی درآمده بود و با صنایع و فنون زندگی علمی انطباق یافته بود»^۱

همچنین لاین پل مستشرق انگلیسی می‌نویسد:

«اسپانیا هشت قرن در دست مسلمانان بود و نور تمدن آن، اروپا را نورانی ساخته بود و دشت‌های سوزان این سرزمین در اثر کوشش ملت فاتح، آباد گردید و شهرهای با عظمتی را در این وادی بزرگ به وجود آوردند.

علوم و ادب و صنعت فقط در همین سرزمین اروپایی رونق داشت و از همین رهگذر بود که علوم ریاضی، فلکی، گیاه‌شناسی، تاریخ، فلسفه و قانون‌گذاری تنها در اسپانیای اسلامی تکمیل شده و نتیجه داده بود»^۲

در این زمینه، نوشتار دکتر مارتینز مونتاتبث، مستشرق اسپانیایی نیز

ارزنده است:

۱. سرزمین اسلام، غلامرضا گلی‌زواره، ص ۴۹۷.

۲. اسلام و بلاهای نوین، محمد غزالی، ترجمه مصطفی زمانی، ص ۲۴۶.

«اگر حاکمیت هشت قرنه اسلام بر اسپانیا نبود، هرگز این کشور وارد گردونه تاریخ تمدن نمی‌شد. این دوره، در حالی که اروپای همسایه، اسیر تیرگی جهل و عقب ماندگی بود، روشنایی خرد و فرهنگ را به آنجا منتقل کرد».^۱

فرهنگ اسلامی علم دوستی، چنان در کام مسلمانان اندلس شیرین افتاد که بسیاری از آنان مشتاق گام نهادن در این راه شدند و این همه در حالی بود که اروپای آن روز، در گرداب تفتیش عقاید وحشی‌گری و مخالفت با علم غوطه‌ور بودند.

با ورود اسلام به اندلس، زنان پا به دنیا و فرهنگ دیگری نهادند و به درجات بلند علمی و اجتماعی دست یافتند، همان جایگاهی که امروزه در پی آنند، اما روز به روز زنان را به پرتگاه سقوط نزدیک می‌سازند. در اوج مدنیت اسلامی در آنجا، زنان تحصیل می‌کردند و حتی بانوانی در دانش و ادب شهره آفاق شدند؛ زنانی همچون «ولاده» دختر امیر محمد که در سال ۸۶۰ میلادی شاعر برجسته و توانمندی بود.

سوادآموزی، چنان رو به فزونی نهاد که تنها در مدت یک سال در قرطبه، بیش از پانزده هزار جلد کتاب نوشته شد و با انتقال صنعت چاپ از بغداد به اندلس، این رقم فزونی یافت. داشتن کتاب و کتابخانه، نشانه بزرگی و فخر فروشی گردید. بزرگانی در میدان علم و نوآوری قد برافراشتند و کارهایی را به بشر و جهان علم عرضه کردند.

«در پزشکی، مسلمانان به درجه‌ای رسیدند که «سانچو» پادشاه «لیون» از شهرهای شمال غربی شبه جزیره ایبری برای معالجه بیماری سخت خود، نزد پزشکان مسلمان رفت و بهبود یافت».^۲

۱. مجله آینه پژوهش، مقاله بیداری اسلامی در اندلس امروز از عبدالجبار الرفاعی، ترجمه سیدحسن اسلامی، مهر و آبان ۷۱، شماره ۱۵، ص ۴۹.

۲. تاریخ فتوحات اسلامی در اروپا، شکیب ارسلان، ترجمه علی دوانی، ص ۳۱۲.

پروفسور دالماس، استاد بیماری‌های زنان دانشکده پزشکی شهر مونت پلیه اعتراف می‌کند:

«تمدن مسلمانان منحصر به فن معماری و نقش و نگار ساختمان‌ها و مساجد پرشکوه نیست؛ بلکه شامل بسیاری از علوم و معارفی می‌شود که اساس علوم جدید به‌ویژه علوم گیاه‌شناسی و پزشکی است».^۱

نهضت علمی که با ورود اسلام به اندلس پدید آمده بود، با شکوفاتر شدن استعداد های مردم، اندیشمندان بنامی چون ابن مسرّه، ابن خرم، ابن باجه، ابن رشد، ابن طفیل، ابن عربی، ابن سید بطلمیوسی، علی بن عباس، زهراوی، ابن سعید مغربی، حیّان بن خلف قرطبی، عبد الحمید بن عبدون اندلسی و... را به یادگار گذاشت.

همچنین با توسعه فعالیت‌های اقتصادی در بخش‌های گوناگون صنعت، ریسندگی و بافندگی نیز از رشد چشم‌گیری برخوردار شد تا جایی که تنها در شهر طلیطله، پنجاه کارخانه پارچه‌بافی وجود داشت که تعدادی از این‌ها مخصوص بافتن پارچه‌های ابریشمی بود و حدود چهل هزار کارگر در این کارخانه‌ها مشغول به کار بودند.^۲

آنان در استفاده از معادن نیز به موفقیت‌های ارزشمندی رسیدند. آنان طلا را از ماسه و شن رودخانه‌های لارده، شقر، تاجه، به دست می‌آوردند، نقره را از معادن مرسیه، حمّه، قرطبه، باجه و آهن را از شمال وادی الکبیر.^۳

«مسلمانان برای استفاده از زمین‌های بی‌آب، با بهره‌گیری از مهارت‌های فنی خویش، روش‌های جدید آبیاری را اختراع کردند و از این طریق،

۱. همان، ص ۳۱۲ - ۳۱۳.

۲. تمدن اسلام و عرب، گوستاو لوبون، ترجمه محمدتقی فخرداعی گیلانی، انتشارات بنگاه مطبوعاتی علمی، چاپ چهارم، ص ۷۶۲.

۳. نک: اسلام در غرب، ص ۲۵۳ به بعد.

زمین‌های بسیاری را آباد کردند. با رشد و توسعه اقتصادی، کالاهای صنعتی و کشاورزی و صادرات و بازرگانی و تجارت خارجی اندلس رونق یافت و کالاهایی مانند: اسلحه، ورق آهن، ظروف چینی مُدَهَّب و سفالی، کاشی‌های رنگارنگ، فرش، انواع پتو و پارچه‌های ابریشمی و... صادر گردید.^۱

سوگمندان، با این همه رشد و توسعه، جامعه اسلامی به یکباره دستخوش نفاق و آلودگی جنسی گردید و میراث پربهای آن در زیر شلاق دشمنی و یک‌دندگی اربابان کلیسا سوخت و خاکستر شد و حتی این دست‌آوردها به نام دیگران در تاریخ نگاشته شد. اکنون هر مسلمان بیداردلی با نظر کردن به حکومت اسلامی اندلس از خود می‌پرسد، چرا اندلس از اوج قدرت به حَضِیضِ ذلت کشیده شد؟ علت را باید در کجا جستجو کرد؟ آنچه ما دریافتیم، در قالب پنج بخش تحت عنوان کلیات، شناخت کلی اندلس، علت‌های شکست، تهاجم فرهنگی و انقلاب‌ها و رسانه و ایجاد مصونیت فرهنگی، در اختیار شما هم‌دلان قرار می‌دهیم. باشد که گذشته، چراغ راه آینده‌مان باشد و هیچ‌گاه این فرجام تلخ و دردناک در کشورهای اسلامی تکرار نگردد.